

Abonamentul

Pentru monarhie:
Pre an 6 fl., 1/2 an 3 fl., 1/4 an 1 fl. 50 cr.

Pentru străinătate:
Pre 1 an 18 frcs., 1/2 an 9 frcs., 1/4 an 4 frcs. 50 cm.

Fóea apare în fie care Sâmbătă.

Unirea

Fóe bisericescă-politică.

Insertiuni

Un ă sir ă garmond: odată 7 cr., a dóua órá 6 cr., a treia órá 5 cr., și de fie care publicățiune timbru de 30 cr.

Tot ă ce privesce fóea să se adreseze la «Redacțiunea și Administrațiunea Unirii» în Blăși ă.

Anul ă IV.

Blăși ă 19 Mai ă 1894.

Numărul 22.

Procesul ă Memorandului.

Ađi se termină a dóua septemăna, de când ă s'a început ă inaintea juraților din Clușă pertractarea unuia din cele mai mari pocese politice ale vécului nostru.

Este deci firesc ă, ca în momintele acestea mintea și inima nóstră să fie îndreptată mai virtos ă la Clușă. Pentru că este neîndoios ă, că procesul acesta, or ă care va fi judecata, ce se va aduce, va marca o fasă însemnată a luptelor nóstre naționale, și că la tótă întimplarea va avé urmări favoritoare pentru luptele, ce ne așteptă în viitorii.

Despre urmările acestea nu e încă astăđi timpul de a scrie. Ađi avem ă numai datorința de a releva momentele acelea mai însemnate și caracteristice, pe cari le-am ă constatat ă în ceste dóue septemăni trecute.

Cel ă dintăi ă lucru este, că deja în đina primă, ba încă înainte de începerea procesului, s'a dovedit ă mai limpede decât ă lumina sórelui, că *procesul ă memorandumul ă este procesul ă poporului românesc ă întreg ă.*

Cine a véđut ă mulțimea cea mare nenumărată, care a însoțit ă cu urările sale pe membrii comitetului în calea lor ă spre Clușă, cine a putut ă avé fericirea, să asiste la manifestațiunea colosală din grădina Bánffy, cine a putut ă constata acolo prezența alor ă vre-o 20.000 de români *veniți din tóte părțile locuite de români*, acela a simțit ă totodată convingerea, că aici nu e vorbă, nu póte fi vorbă despre o mulțime ațitată pe cale artificială, ci despre o mulțime, care simte cu conducătorii săi, care este pătunsă de postulatele conducătorilor săi și care știe, că dela împlinirea acelor ă postulate atirná fericirea sa ca națiune.

Însemnătatea manifestațiunii din grădina Bánffy nu se póte releva în deajuns ă. Noi o spunem ă apriat ă, că după convingerea nóstră un ă succes ă politic ă mai strălucit ă de cum a fost ă manifestația din grădina Bánffy, n'a mai avut ă poporul românesc ă din 1848 încóce.

Manifestația acésta a fost ă un ă succes ă în lăuntru și în afară.

În lăuntru, pentru că aducându în contact ă tóte ă ținuturile locuite de români, a întărit ă sentimentul de solidaritate națională și încrederea în isbânda infalibilă a cauzei nóstre și în același timp ă a fost ă o adevărată școlă politică pentru toți, din care a putut ă învăța fiesce care, cât ă de mult ă face pășirea

comună și energică, pentru a desconcerta apucăturile contrare.

În afară a fost ă un ă succes ă manifestația din grădina Bánffy, pentru că a convins ă pe străini și mai ales ă pe magiari, că poporul românesc ă una este cu conducătorii săi, că conducătorii firești ai poporului românesc ă sunt ă fii săi inteligenți, și că cel ă ce în pace voesce a trăi cu poporul românesc, trebuie mai întâi ă să se împace cu inteligența română.

Al ă doilea moment ă vrednic ă de relevat ă din cele petrecute până aici este *simpatia generală a tuturor ă popórelor ă europene față de cauza nóstră.*

Constatăm ă cu mândrie și cu fericire, că nu este popor ă civilizat ă din Europa, care să nu-și fi manifestat ă deja prin presa sa simpatiile sale față de noi, dorul ă se ă vedé triumful ă cauzei nóstre și desaprobarea sa față de politica magiariilor. Se póte afirma fără témă, că un ă resens ă mai viu și mai general ă n'a provocat ă încă nici o cestiune, din câte ă fost ă agitate în ultimele decenii.

Va fi o datorință a viitorului cel ă mai apropiat ă a aduna vocile nenumărate, ce s'au ridicat ă în favorul ă cauzei nóstre. Colecțiunea aceea va fi un ă resunet ă puternic ă, înaintea căruia nu-și vor ă puté astupa urechile, cei ce cu tot ă prețul vor ă să ne ignoreze.

Nu este deci mai mic ă succesul acesta al ă doilea al ă procesului, decât ă cel ă dintăi ă.

Și cui avem ă să mulțămim ă acest ă succes ă? Numai dreptății cauzei nóstre naționale.

Se plâng ă foile magiare, că guvernul ă din Budapesta cu multele sale mii, ce îi sunt ă la dispoziție, n'a putut ă să împedec glasul ă de simpatie, ce din tóte părțile răsună cătră români. Și óre de ce? Pentru că nu pretutindenea banii călăuzesc ă convingerile, ca în nefericita nóstră țară, ci principii etice și omenesci. Și străinătatea cultă s'a convins ă, că la noi în țară e vorbă de o luptă a dreptului în contra forței, și ea se alătură la drept ă, ér nu la forță, pentru că idealul ă ei este triumful ă dreptului asupra forței, or ă unde s'ar constata ivirea acestei lupte.

Al ă treilea succes ă, ce-l ă putem ă constata în procesul acesta, este *neputința absolută a tribunalului în fața procesului.* Nici judecătórii, nici jurații, nici procurorul ă nu pot ă să arete cu siguranță, unde se află adevărata crimă, pentru care ă tras ă înaintea judecătii

pe 20 reprezentanți ai poporului românesc ă. Odată aduc ă de causă redactarea Memorandului, de altă dată tipărirea și de altă dată respândirea. Dar acusații, cu tóte că ă răsăsi fără apărători, tot ă mereu îi strimtoresc ă pe acusatori din poziție în poziție, așa încât ă tot ă procesul ă ajuns ă într'un ă cerculus vitiosus, din căre abia mai este posibil ă a scăpa.

Neputința acésta, pe care ă constat ă o foile magiare, contrarii nostri o caută în necapacitatea personală a membrilor ă tribunalului și a procurorului. Ea este însă a se căuta în lipsa absolută a bazei procesului. S'a pornit ă adeca procesul ă, fără ca să fi fost ă vre-un ă motiv ă palpabil ă, ci numai cu scopul ă politic ă de a terorisa pe români și de a-i face, ca să renunțe cu lupta națională și să se dea plăinic ă. Încercarea acésta însă s'a răsăsi amar ă, Ea a dovedit ă, că cea mai înaltă instituțiune din țară, care trebuie să se bucure de o absolută independență, — *justiția*, — este la discrețiunea guvernului. Și așa procesul acesta este o compromisiune și o dejosire a justiției statului nostru, cum noi nu am ă fi dorit ă, să se întimple. Asta, o repetim ă, a đis'o điarul ă magiar ă „*Hazánk*“, nu noi. Noi ne mărginim ă a constata și mărturisirea acésta a unei mari și independente foi magiare ca pe un ă succes ă al ă procesului.

Éta trei din succesele mari ale procesului intentat ă poporului românesc ă.

Că succesele aceste sunt ă arvuna triumfului cauzei nóstre, asta o vede și orbul ă.

Or ă cum ar fi deci sfârșitul ă, succesele aceste ne mulțamesc ă și ne fac ă, să privim ă liniștiți în viitorii.

E vorba, să mergem ă tot ă înainte, să nu perdem ă curajul ă, să rămănem ă cumpetați, dar neînfricați, să păzim ă marginile legii, și la isbânda vom ă ajunge.

Procesul ă memorandumului și în stadiul ă se ă până aici ne-a apropiat ă nespuse de isbânda dorită.

Guvernul ă a voit ă să ne nimicescă prin acest ă proces ă, în schimb ă însă ne-a făcut ă cauzei nóstre un ă serviciu, pentru care nu-i vom ă puté mulțămi în deajuns ă.

Retórcerea lui Wekerle dela Viena.

Ministrul ă președinte Wekerle, precum am ă împărtășit ă deja, a fost ă pe la Viena, pentru ca să cerce a asigura sórtea proiectelor ă bisericesci ale guvernului, în rîndul ă cel ă dintăi ă sórtea proiectului despre căsătoria civilă obligatóre. Tótă lumea aștepta decla-

rațiunile, cari avea să le facă Wekerle acum în conferința partidului guvernamental. Căderea proiectului în casa magnaților o derivă liberalii opoziționali mai ales din pășirea dignitarilor curții împărătesci în contra proiectului. „Camarilla” a câștigat „reacțiunii” învingerea asupra liberalismului. Wekerle s'a dus la Viena, se ține, că cu scopul de a frânge amestecul „incompetent” al camarillei în afacerile interne ale Ungariei. Totă lumea aștepta, ca Wekerle întorcându-se dela Viena să aducă sciri despre triumf asupra camarillei. Și încă nici nu s'a întors, și răspândia deja faime despre triumful, care l'a câștigat la Corónă asupra opoziției din casa magnaților, și despre aceea, că el purta deja în busunariu garanțele acelea, cari voru împedea, ca înfurințele curții să se misce și a doua oră în contra proiectului despre căsătoria civilă obligatorie.

Și oraculul și-a deschis gura. Ministrul a grăit, a grăit într'un ton răboinic, și a spus, că — numai după ce va vota casa deputaților a doua oră proiectul despre căsătoria civilă, numai după aceea va cerca guvernul, să afle garanțele, cari voru asigura sôrtea proiectului și în casa magnaților. „Dacă casa deputaților va primi din nou proiectul acesta,” a zis ministrul președinte, „atunci ne vom găsi înaintea acelei datorințe constituționale, ca să cercăm chipurile și garanțele, să recurgem la acelea mijloce constituționale, cari voru fi potrivite spre a aplana contrastele dintre cele două camere și spre a duce proiectul la învingere, și încă mai înainte de ce ar hotărî casa magnaților din nou, să cerem cu privire la ele preventiva învinișarea a coronei.”

Partidul guvernamental firește că a aplaudat cu însuflețire enunțarea lui Wekerle.

Dar ce garanțe, ce mijloce constituționale voru fi acelea? Ministrul cu răspunsul său vrednic de un oracul pagănuș nu a răspuns nici cu un cuvintu la întrebarea acesta.

Toți se gândesc la aceea, că pe acei dignitari ai curții împărătesci, cari sentu contrari ai proiectului, ministrul va cerca să-i înduplece în ore care chipu, să nu ia parte la votarea proximă din casa magnaților. Dar e greu a presupune, că corona va face presiune asupra dignitarilor aceluia, căci acesta ar însemna, că corona renunță la dreptul de a sta peste partide. Se mai gândesc omenii și la un Pairschub, adică la numirea unui număr mai mare de membri noi în casa magnaților. Ba „Magyar Hirnap” scria chiar despre aceea, că Wekerle va propune Maiestății Sale, să creeze vre-o treizeci de conți și baroni noi. Dar se știe, că corona în privința numirii de membri noi ai casei magnaților n'a făcutu ministrului nici o promisiune, care să-l îndestulească pe acesta. Singurul „resultat”, cu care s'a întors Wekerle din Viena, așa se vede, că a fostu numai acela, că Corona s'a învoit, ca proiectul să se aducă și a doua oră spre dezbateră în cele două camere.

Situația guvernului nu s'a îmbunătățit decît de loc, și el are decît cauză de ajuns de a privi cu temere la dezvoltarea ulterioară a lucrurilor. Și acesta cu atât mai virtos, cu cât dispozițiunea în cercurile populare catolice e din ce în ce mai plină de încredere și cuprinsă de convingerea fermă, că o votare

nouă în casa magnaților va resulta o majoritate încă și mai mare în contra proiectului de lege despre căsătoria civilă obligatorie.

Nerușinare. — Pe când decurge în Clușu procesul Memorandului, pe atuncia foile ungurești din Clușu și Budapesta își dau totă silința de a ușura juraților rostirea verdictului ostinditoriu. Foile acestea mințesc cu o nerușinare, de stă sôrele în loc.

Etă câteva fragmente dintr'un raport datu din Clușu în 14 Mai și publicat în „Magyarország” din Budapesta în 16 Mai.

„Astăzi am fostu în Blașu. — Esperințele și informațiunile mele primite din isvôră vrednice de credință și fără de nici o excepționare le rezumă în următoarele: Românimea din Blașu și jurul mai apropiat e câtu se pôte de agitată. În zilele din urmă s'a întâmplat de mai multe ori grupări pe stradă, procesiuni demonstratoare. — Amenințarea publică atât în Blașu câtu și în celelalte comune, pe unde ungerimea pretutindenea e în minoritate disparentă, — că „cu magiarii s'a sfârșit”, că „zilele li-să numerate și pe toți îi omorâ”, că „nu dau grație nici pruncilor dela țite” etc.

„În Blașu nu numai omenii mari, ci deja și pruncii mici strigă cuvinte de batjocură după unguri. Pe protopretorele l'au amenințat, că el va fi jertfa cea dintâi.

„Inteligența e nespust de furiosă, și afecțiunea acesta inficieză deja și poporul de rând.

„Dacă voru ostindi pe domni nostri la Clușu, atunci va fi mare rău!” — acestea și asemenea cuvinte strigă românii. Terănimia dela satu nutrește convingerea cea mai sfintă, că ungerimea deja nu mai are putere peste români; „împăratul” nu-l mai ajută; și și muscalii pe români îi voru sprijini, când voru năvăli asupra ungerilor. —

„Credința asta, precum și împrejurarea, ca puterea magiară în faptă nu se manifestă întru nimica înaintea lor: acestea măresc peste măsură cutezarea românilor, carea în ori care clipă pôte să degenereze în atacare deschisă. —

„Oficiul administrativ, fiindu lipsit de mijlocele necesare de putere, și aici — ca în cele mai multe puncte amenințate — stă impotentă față cu agitatea, care ia născut dimensiuni totu mai mari.

„Câtu de impotentă este ea, și câtu de tare sci agitatoii să tânuescă scopurile sale: dovadă destulă de caracteristică este aceea, că astăzi (în 14 Mai) în modu oficios n'au sciut nimica sigură despre aceea, că ore mâne (în 15 Mai) fi-va și în ce dimensiuni demonstrațiune pe „câmpul libertății”! —

„Acestea le-am esperiat, despre acestea m'am convinsu în Blașu. Și încă odată accentuez, că raportul meu corăspunde întru tôte faptelor adevărate. Ba m'am silit a scrie mai puțin, de câtu am înțelesu din isvôră vrednicu de credință.”

Acestea le spune raportorul lui „Magyarország”. Într'una îi dăm totu dreptul: el a mințit mai puțin, de câtu ar fi putut să mințescă.

Fie-i rușine, că primesc remunerare dela „Magyarország” și totuși nu-l face pe placu, după cum ar dori cei ce-l remunerază. Cu multu mai mare noroc are „Egyetértés” din Budapesta cu raportorii săi.

Etă ce spune „Egyetértés” în 15 Mai lumii:

„Clușu, 14 Mai. Românimea turburată

de agitatoii pe ziua de mâne după tôte probabilitatea se va lăsa a fi răpită la demonstrațiunii de dimensiune așa de mare, câtu acelea — avându-se în vedere modurile executării — trebuie să se privească de revoluție gata.”

„Clușu, 14 Mai. Masse românesci mari se imbuldescu spre Blașu, ca acolo să celebreze pe „câmpul libertății” ziua de 15 Mai ca aniversară a adunării din 1848, — în care au protestat în contra uniunii, au proclamat ruperea lor de cătră regatul magiar și au hotărît întemeierea unei Dacoromâni. —

„Acum vegheză în întregu ținutul gendarmerie întărită și ostășime depliu ajustată.

„În popor agiteză în continuu, și fiindcă românii pentru agitare nu voru să cedeze intervențiunii organelor administrative, e probabil, că va fi temere de ciocnire mai serioasă.”

„Clușu, 14 Mai. Din Blașu ni-se comunică, că românimea adunată acolo a făcutu conductă în cete dese pe strade și în dispoziție îngrijitoriu de agitată a pornit la „câmpul libertății”. Românimea adunată agitatoii o irită născut, și cându massa a început a arăta purtare decherată inimică, a pășit la mijlocu gendarmeria și a provocat pe români, să se imprăștie.

„Massa la început a cedat provocării gendarmeriei, dar la cuvintu agitatorilor preste puțin éra s'a adunat, s'a împotrivit, a început o urlătură grozavă și a voit să dea năvală asupra gendarmilor. Atunci gendarmii au pus mâna pe arme, și după ce românii nici la noua provocare nu au cedat, au imprăștiat massa română cu puscile baionetate. Vestea spune, că mai mulți români au fost răniți greu.”

Din prisosința inimei grăescă gura. Compatrioții ungeri doresc, ca românii să insceneze revoluție. Câtu de binevenită le-ar fi ea? Și-ar puté ține și-și, ar puté ține Maiestății Sale, ar puté ține lumii întregi: „Românii sunt revoluționari, și noi avem sftuta datorință de a sugruma revoluțiunea lor cu ori ce preț și mijlocu!” Dar bucuria asta românii nu le-au făcut'o nici odată și nici de aci încolo nu le-o voru face nici odată. Nu le-au făcut'o nici odată. Singura mișcare națională înarmată, carea au făcut'o românii din patrie, a fostu cea din 1848. Acea s'a început la Blașu pe câmpul libertății, și s'a început cu jurămintu de fidelitate față cu Maiestatea Sa, și în totu decursul acelei mișcări s'au luptat pentru Tronu în contra ungerilor, cari se resculaseră asupra Tronului. Mulți dintre conducătorii Romanilor au ieșit din lupta aceea decorați și remunerați din partea Maiestății Sale. Așa sunt Românii: fie sôrtea lor ori câtu de grea, ei rămân credincioși Tronului, nu facu revoluții, ei sunt elementu de ordine.

Scirile alarmătoare de mai la delu nu le desmințim noi. Le desmințesc totu „Egyetértés” și „Magyarország”. Etă cum o face „Egyetértés” în numărul său din 16 Mai:

„Clușu, 15 Mai. Din Blașu se comunică, că serbarea românescă de astăzi a decurs fără de versare de sânge. Ungerimea s'a depărtat din Blașu, precum și din jur. În biserică au ținut cultu divin, la care au luat parte mai multe mi de români.”

Așa dară ciocniri și vărsare de sânge nu s'au întâmplat.

Dar nici atâta nu e de ajuns. Etă, ce spune „Magyarország” în raportul său din 17 Mai.

„Blașu, 15 Mai. Adunarea și demonstrațiunile plănuite pe aici nu s'au făcut.”

Așa dară în Blașu Românii nu au făcut nici o adunare.

Rușine pe presa aceea, carea se luptă cu astfel de mijloce mârșave!

Amânarea congresului greco-catolic.

„Dreptatea” observă referitoriu la amânarea congresului următoarele:

„Se vede că convocatoriul aceluși congres sunt prea optimiști. Faptul, că în casa de sus căsătoria civilă de astădată n'a obținut majoritate. încă nu denotă, că nici în viitoriu nu va obține, și nu detrage nimic din oportunitatea protestării, din contră rezoluțiunea de protestare luată în proiectatul congres ar fi fost *memento* de-a nu slăbi în lupta contra acelor proiecte de lege. Credem deci, că amânarea congresului a fost o idee foarte greșită.”

Revistă bisericească.

Roma.

Sfinția Sa primind în audiență comitetul, ce s'a format din incidentul jubileului, și-a exprimat mulțămirea pentru activitatea plină de zel a acestui comitet, în fruntea căruia a stat cardinalul Parocchi.

Cardinalul Rampolla din încredințarea Sfinției sale a trimis arhiepiscopului de Antivari din Montenegro mai multe cărți rituale tipărite în limba slavă la Propaganda.

Revistă politică.

Afaceri interne.

Camera deputaților avea să începă în ședința din 16 a. c. desbaterea asupra proiectului de lege despre matriculele de stat, dară căderea proiectului despre căsătoria civilă în casa de sus a făcut să se amâne acest proiect.

Președintele dietei după ce anunță mărtea președintelui casei magnaților br. Vay, aduce la cunoștința dietei, că casa de sus nici în general nu a primit proiectul despre dreptul matrimonial; ceea ce a produs o impresiune deprimătoare asupra liberalilor nostri.

Ministrul Wekerle declară, că hotărârea casei de sus nu va face, ca guvernul, să renunțe la executarea programului său politic-bisericesc. De reflexiunile făcute cu privire la proiect se va ocupa de altădată. Acum propune, ca dieta să se pronunțe în proxima ședință asupra hotărârii casei de sus.

Polonyi reflectând asupra societății înființate pentru cumpărarea ziarelor, dice, că s'au ivit simptome, care lasă a se presupune, că la spatele întreprinderii stă guvernul, ori unul sau altul din membrii lui. Se provacă la un comunicat al ziarului „Magyarország”, care susține, că societatea de întreprindere „Kosmos” a cumpărat din încredințarea guvernului unele ziare, până acum opoziționale. Acesta nu numai că nu e mo-

rală politică, ci e o așa mare corupțiune, încât lipsesc cuvintele pentru calificarea ei. Întrebă, că din ce fonduri acoperă guvernul atari cheltuieli, după ce fondul de dispoziție e desecat? E dureros, că o firmă (Haas și Deutsch), care pentru operațiuni nefertate a fost și oprită dela concurența publică, acum pune mâna pe foii spre a corteși și câștiga opiniunea publică pentru guvern. Constată, că „Pesti Napló” și „Szabad Szó” sunt deja cumpărate, și s'au făcut încercări și pentru cumpărarea ziarelor „Magyarország” și „Budapester Tagblatt”, dară proprietarii acestora nu voesc să le vină.

Ministrul Hieronymi declară, că el despre lucrul acesta știe numai din „Magyarország”. A înțeles, că societatea de întreprindere înainte de acesta cu 3—4 săptămâni a cumpărat pe „Pesti Napló”, ca să militeze pentru politica bisericescă-liberală. Nu negă, că dînsul aprobă lucrul acesta. Accentuează însă, că dînsul nu are nici un amestec în întreprindere, nu a dat nimic nici bani, nici nu a făcut promisiuni ori altceva spre a promova scopurile întreprinderii. Acusa, ce se face guvernului, o respinge.

Holló Lajos, redactorul ziarului „Magyarország”, declară, că are la mână documentul original pentru comprobarea celor scose în f. În posesiunea documentului a ajuns așa, că directorul institutului „Kosmos” din greșală i-l'a dat în locul contractului, ce l'a închiat cu institutul pentru tipărirea foilor sale. Scrisoarea din document este a lui Rusznyák, consilierul institutului în cestiuni de drept, care pretinde dela guvern ca desdaunare 25,000 fl. pentru cumpărarea ziarului „Szabad Szó”. Acest Rusznyák declară, că institutul a voit să cumpere și ziarul „Magyarország”. Oratorul vede o mare corupțiune în împrejurarea, că guvernul cercă a-și ajunge scopurile, nu prin organele sale, ci prin cumpărarea foilor opoziționale. Acusa, ca fundată, și-o susține.

Bolgár Ferencz spune, că de vre-o 3 săptămâni s'a prezentat la dînsul un tineru, ca să cumpere ziarul „Budapester Tagblatt”. El a declarat tinerului, că f. nu-i de vină, nici nu-și poate schimba ținuta politică. Tinerul adauge, că numai în un punct să se schimbe, anume să *sprrijinescă politica bisericescă a guvernului*.

Ministrul Wekerle încă declară, că guvernul nu are nimic comun în cauză. Guvernul nu-i atât de naiv, cât să cumpere cu bani scumpi foii opoziționale de jumătate bancrotate. Comunicatul din „Magyarország” îl consideră de calumnie, și guvernul va cerca satisfacere. Acusa de corupțiune o respinge cu indignare.

În ședința din 17 a. c. a dietei ministrul Wekerle de nou declară în numele colegilor săi, că cabinetul este solidar în cestiunea căsătoriei civile și nu va schimba nimic în proiectul de lege.

Justh Gyula în numele partidului independentist declară, că primește propunerea ministrului.

Apponyi consideră de lucru contrariu constituțiunii, când guvernul pentru ajungerea scopului său ar denumi atâția membri pe viață în casa magnaților, cât să obțină și aci majoritate; asemenea și ori ce reformă a casei de sus, ce s'ar face acum, o consideră de necorectă.

Guvernul nu are drept, să dică, că reformele bisericesci-politice le voesc națiunea, de-orece la ultimele alegeri ele nu erau în program. Altcum ar sta lucrul, dacă națiunea ar fi întrebată pe calea alegerilor libere și curate; dară acesta încă nu e de recomandat, fiind că la nouele alegeri alegătorii s'ar grupa după confesiuni. Așa, cum este proiectul, de nou va fi respins în casa de sus. Nu rămâne deci alta, decât să se modifice proiectul, lăsându-se afară, ce e neesențial în el, în special forma obligatorie.

Corespondințe.

București, 28 April 1894.

Dle Redactor!

Cu 1 April a. c. a intrat în vigoare Legea cea nouă asupra clerului de mir din România. Îmi aduc aminte că *Philatel* a schițat o altădată aci economia acestei legi. Dați-mi voe, să intru și eu în joc pe același teren. — Două inovațiuni introduse prin această lege în administrațiunea bisericescă, *revisoratul* și *defensoratul*, merită o considerațiune deosebită din partea noastră, mai ales în urma cunoscutelor polemii dintre „Unirea” și „Teologii” din Brașov.

Pe lângă organele de mai înainte așadar ale administrațiunii bisericesci, pe lângă preot, protopop, consistoriu, episcop și Sinod, legiuitoriu a introdus mai întâi *revisoratul* eparchial sau diecesan. Atribuțiunile revisorului, după regulamentul de punere în aplicare a legii clerului, sunt: A asista totdeauna la ședințele consistoriilor și a susține acușatiunea în procesele, ce se înfășează pentru diferite pricini; a cerceta din nou, după însărcinarea episcopului, în casu de contestare faptele imputate și procedura urmată de protopop întru anchetarea lor; a studia toate actele, ce i-se trimit de episcop privitoare la o cauză, ce urmează a se supune judecării consistoriului, și apoi a înmanua președintelui consistoriului dosarul cauzei, cerându chemarea în judecată a părților implicate. Pe lângă aceste revisorul are datoria, ca din 3 în 3 luni să inspecteze toate protopopiile eparchiei respective și să raporteze episcopului rezultatul dobândit. Cu această ocaziune revisorul își va îndrepta atențiunea cu deosebire dacă cancelaria protopopiatului se ține în bună regulă, cum și dacă toate cele ce li-se impun protoereilor prin legi și regulamente, s'au executat la timp și întocmai. Ți la finea fiecărui an revisorul este obligat a prezenta episcopului un raport amănunțit asupra tuturor cauzelor, ce s'au prezentat spre judecata consistoriului eparchial. — Precum se poate vedea din specificarea acestor atribuțiuni, revisorul este un mijlocitor între episcop și protopop și procuror pe lângă consistoriu; cu toate acestea în anumite casuri el, ca și protopopul, comunică direct cu Ministrul cultelor.

* * *

Atribuțiunii multă mai întinse și rolă multă mai însemnată au însă *Defensorii eclesiastici* numiți pe lângă ministeriul cultelor și instrucțiunii publice. Ei reprezintă pe ministru în atribuțiunile, ce-și fixează prin acestă regulament, avându a face, după ordinile lui, inspecțiunile respective, și înaintându totdeauna rapoarte asupra inspecțiunilor făcute, ér la finea anului un raport generală asupra stării morale și materiale a clerului din aceleași circumscripțiuni. Adecă (art. 75) ei „suntă datorî să privegheze pentru îndeplinirea datoriilor, ce privesc pe protoierei, parochi, preoți supranumerari, diaconii, și în genere pe toți aceia, asupra cărora ministrul are dreptul de control în marginile legii clerului mirénú și seminariilor.“

Art. 77 arată și mai amănunțit, în ce consistă acéstă priveghere, de aceea și merită a fi cunoscută în întregul său: „Pe lângă acestea, defensorii eclesiastici voră mai priveghia: 1. asupra purtării morale a clericilor, raportându pe dată ministrului, ori de câte ori voră constata alunecări contrare chemării clericale; 2. asupra buneî întrețineri materiale nu numai a bisericelor parochiale, ci și a celor filiale; 3. asupra obligațiunii preoților de a împlini pe rândă oficiile religioase în diferitele biserici ale parochiilor; 4. asupra datoriei impuse preoților de a servi fără plată tóte oficiile religioase aceloră dintre parochiani, cari nu voră fi în stare să plătescă; 5. asupra împărțirii după lege a veniturilor epitrachilului provenitoare din taxele fixate prin acestă regulament; 6. asupra folosinței pămînturilor bisericilor rurale conformă legii (clerului); 7. asupra imunității prevădute în ultimul alineat al art. 28 din lege (scutirea clerului de straje și de dăle de prestații); 8. asupra modului de predare a studiului religiunii în școlile publice primare, dacă o asemenea predare se va cere vre-uniua dintre parochi de către ministru; în fine 9. asupra a totă, ce în vederea legii și a regulamentelor ei și dispozițiunilor ministeriale, pôte căde în resortulă unei minuțioase și consciințioase inspecțiuni bisericesci circa sacra. În cestiunea judecării preoților de către consistoriū, Defensorulă are îndatorirea de a susține (!) acușatiunea, cândă trimiterea în judecată se face de ministru sau de episcopul bisericilor întreținute din fonduri particulare. Acestea suntă atribuțiunile Defensorilor. Fiesce care defensoră are cancelaria sa la reședința circumscripțiuni. Defensorii se potă adresa directă la ori ce autoritate din țară, cerëndă ajutori, dacă va fi trebuință, pentru îndeplinirea îndatoririlor loră. Art. 74: „Pentru a puté fi numit defensoră se cere a fi cetățană română, de religiunea creștină ort. de resărită, a poseda diploma de doctoră sau licențiată în teologie dela o facultate de teologie ort. și a avé etatea de celă puțină 30 ani.“ Condițiunea, ca să facă parte din hierarchia bisericescă, nu se recere, ceea ce se vedeșce și prin faptulă, că dintre cei trei defensori numiți de curëndă, doi de sigură, ér ală treilea încă credă, că este laic. Pe aici, mai alesă de cândă s'a înființată facultatea de teologie, suntă mulți laici cu diplome în teologie. — Posturi de defensori de o cam dată s'au înființată trei pentru întreaga țară, în Bucăresci, Iași și Craiova, avëndă fiesce care în circumscripțiunea sa mai multe județe. Și după ce în întreagă țara suntă

optă diecese, rămâne învederată, că inspecțiunea unui defensoră se întinde preste două sau mai multe diecese; așa încătă din acestă punctă de vedere defensorii suntă de-asupra episcopilor. Ba încă se pare, că ei suntă de-asupra loră și din alte puncte de vedere. Întinderea cea mare a atribuțiunilor defensorilor, precum și elasticitatea principului inspecțiunii „circa sacra“, ce le este încredințată, dacă n'ar cuprinde în sine acea superioritate, celă puțină n'o escludă. Ori cum ar fi însă, eă lasă aci cuvîntulă confrăților dela fosta (căci a încetată) „Voința Bis. Rom.“: „Cătă pentru ce devine autoritatea episcopului față cu puterea laică care dă defensorilor ei bisericesci cea mai întinsă și mai absolută putere în cele bisericesci, noi n'amă mai avé cuvîntă să dăcemă nimic. PP. SS. Episcopi au primită legea și suntemă siguri că trebuie să fie prea mulțamiți și de regulamentulă ei. . . . Despre noi, totă atăt. Ce amă fostă, aceia suntemă: umiliți întotdeauna. Până acuma amă avută mai puțină cari ne înfruntau, ne dojenia, ne canonisau, acum avemă mai mulți: pe lângă protoierei și pe revisori, pe lângă revisori și pe defensori. Dela episcopi nu vomă mai avé ocaziune să primimă înfrunțări, dojeni și canonisiri, pentru că până la dînșii suntemă definitivă regulați pentru totă ce obidă ne va duce în calea năpastiei!“

Primiți, vė rogă etc.

Machodon.

Pertractarea din Clușă.

Sedința a VI-a.

Președintele deschidëndă ședința anunță, că pentru interpretarea corectă s'a adusă încă ună tălmăci, anume Petru Cosmuța, și că nu va mai permite discușiune asupra traducerii. Se vede, că dlă președinte își crede tălmăci de infalibili. Altcum s'a dovedit, că tălmăciulă ală doilea este și mai puțină capabilă decâtă dlă Lehmann.

La provocarea președintelă dlă Dr. Rațu în numele acușărilor dăce, că după ce apărătorii, împedeați fiindă întru împlinirea consciințioasă a misiunii loră, au renunțată la apărare, și așa acușății fără vina loră suntă lipsiți de apărători în ună procesă atătă de gravă, și după ce apărarea nu o potă încredința ori și cui, și chiară cândă și-ar afla apărători, aceștia au lipsă de timpă mai îndelungată spre a se pregăti, rógă tribunalulă, să amâne pertractarea. Procurorulă dăce, că acușății ca omeni de o cultură superiără, cari au formulată Memorandulă, și astfel cunoscu mai bine cauza, se potă înșiși apăra. Tribunalulă după consultare de o oră — depeșândă la ministru în cauza acéstă — enunță, că nefindă motivă pentru amănare, pertractarea se va continua. Acușății insinuă recursă de nulitate.

Urméză cetirea pasajeloră incriminate din Memorandă. După acéstă vorbindă dlă Coroiană arată, cătă de grea este poziția de a se apăra pe sine. Constată, că reprezentății poporului română au să stea pe banca acușărilor față cu nisce jurați preocupați politicesce și necompetenți de a judeca în acestă procesă, unde se tracteză de cestiunea politică a unei națiuni. Acușăților li-se atribue delictulă, că în o ședință din 25—26 Martiū 1892 au hotărîtă tipărirea și răspândirea Memorandului. Acușății însă au fostă ascultați în cestiunea acéstă după ună ană și 2—3 luni. Deci delictulă, și dacă ar fi fostă, s'a prescrișă. Memorandulă s'a publicată mai întâi în organele partidului „Tribuna“ și „Gazeta Transilvaniei“. Dacă e vorba de răspândire, trebuia urmărute foile acestea.

Dr. I. Rațu face pe scurtă istoriculă compunerii, subșternerii și publicării Memo-

randului, apoi observă, că acesta este opera tuturoră Româniloră, cari au luată parte la conferința din 21—22 Ian. 1892, cari ca delegați ai poporului română au declarată în conferința din 23—24 Iuliū 1893, că Memorandulă este opera loră, și că se declară de solidari cu întregă procedura privitoare la compunerea, publicarea și așternerea cătră tronă a acestui memorandă; deci nu potă fi trași la răspundere numai membrii comitetului. Susține ca și dlă Coroiană, că și cândă ar fi delictă, s'ar fi prescrișă. Declară mai de parte, că dînșulă numai în Maiū 1892 a primită esemplarulă din Memorandă, pe care avea să-l înainteze Maiestății Sale. La ședințele din 25 și 26 Martiū, precum nici la celelalte ședințe ale comitetului ținute până în 14 Iuliū 1892 nu a participat din causă de bolă; deci crede, că față cu dînșulă trebuie să albă locă prescripțiunea.

Dlă G. Popă de Băsesci se alătură la excepțiunile ridicate de dnlă Coroiană și Dr. Rațu, se declară solidară pentru întregă cuprinsulă Memorandului, pe care îl consideră de espresiuua nețărmariteloră dureri, de cari suferă națiunea română; insistă pentru prescripțiunea.

Dr. V. Lucaciă în ună discursă mai lungă și forțe elocuentă arată, cătă de grea este poziția dînșului, care nu cunosce procedura juristică, nici nu are la spate ună apărătoră, care să-l dea înviațiuni. Apoi probeză până la evidentă, că primulă termină, care trebuie considerată din punctă de vedere chronologic-juridic, este acela, în care Memorandulă, ca actă ală partidului română, a vădută lumina în organele oficiose ale partidului, adecă în „Tribuna“ și „Gazeta Transilvaniei“; deci cere, ca tribunalulă din punctă de vedere, ală prescripțiunii să binevoeșcă a lua în considerațiune acestă termină. Ca la dovadă, că Memorandulă este opera întregului partidă națională română, se provocă la protocolulă conferinței generale din 1883. Acestă partidă constituită pe baza programului politică proclamată în 1891 reprezintă întregă poporațiunea română după idea constituțională; éra membrii comitetului esecutivă reprezentă însuși partidulă, chiară așa precum membrii comitetului esecutivă ai partidului liberală ori independentă reprezentă partidele acestea. Deci Memorandulă nu este numai opera comitetului esecutivă, ci a întregului partidă națională română și prin acéstă a întregi națiunii române, în sinulă căreia nu există nici o deosebire de curente sau deosebiri politice. — La aserțiunea, că în Memorandă ar fi espresiuă vătămătoare și contrare legiloră și constituțiunii statului, răspundëndă dlă Dr. Lucaciă dăce, că aici e loculă, să întrebe, ce înțelesă mai are în lume și în acéstă țară lupta constituțională? Dară cândă partidulă independentă luptă din tóte puterile în contra dualismului, în contra instituțiunii delegațiunii, ore ce face elă? Delegațiunea nu este și ea vre una din legile fundamentale ale acestei țări? Ei bine, cândă partidulă independentă atacă acéstă instituțiune pe tóte căile, prin jurnale, prin discursuri publice și private, în samnă ore, că elă calcă constituțiunea? Dară bine, dloră, spuneți-mi atunci, în ce constă lupta constituțională? — Nu de multă, din incidentulă deștereri unei legi în casa magnaților, membrii municipiului Dobrițină au făcută o cerere, pe care în formă de circulară au dată la tóte municipiile în scopulă ștergerii sau reformării casei magnaților, pe motivulă, că acéstă instituțiune suferă de multe boie, este putredă, șubredă, și că ea nu ar puté fi decâtă o stavilă în calea progresului și a desvoltării statului ungară. Acéstă cerere, acéstă circulară a fostă publicată în forma cea mai liberă și largă. Ore numai Româniloră să nu le fie iertată a veni cu o cerere înaintea publicității Europei? Ore numai Români să nu albă dreptulă a pune două linii una lângă alta și să dăce: Situațiunea noastră nu mai este de suferită, ceremă îndreptarea! Cunoscemă rēulă, căruia ne supunemă, pentru că acestă rēu stă în legi, și noi suntemă deprinși a respecta legile, dară noi ceremă îndreptarea acestoră

legi, pentru că le găsim înjuste. Dacă astfel de expresii constituiesc delictul de presă, dacă o astfel de procedură justă și neascunsă constituie o călcare a legilor, atunci ce înțeles mai are constituirea în Ungaria și Transilvania? Pe baza acestora rog pe dl. procuror să-și retragă acuza, să se aducă la tribunal, să aducă deciziune în merit cu privire la prescripție.

Sedința a VII-a.

În ședința aceasta s'au continuat observările acuzatorilor referitoare la actul de acuză și la prescripție.

Dl. D. Comșa dă, că poziția sa este fără apărătorii și cu totul excepțională, din cauză că nu cunoște limba magiară. Dacă dl. procuror lea de basă pentru acuză sa și, când s'a hotărât tipărirea Memorandului, adevăratul de 25-26 Martie 1892, atunci în adevăr există cazul prescripției, după ce ascultarea acuzatorilor s'a început în 13 Mai 1893, adevărat după un an. Cu privire la răspândirea Memorandului dl. Comșa negă a fi făcut-o acesta.

Procurorul susține acuza, de-orece și acuzatul a luat parte la ședințele din 25-26 Martie, în care s'a hotărât textul, publicarea și răspândirea Memorandului. Relativ la prescripție dă în sensul §-lui 34 al legii despre punerea în aplicare a codului penal, că timpul prescripției nu e de un an, ci de trei ani.

Dl. Dr. Barcianu încă vorbește pentru prescripție.

Dl. Sept. Albini negă, că Curia s'ar fi pronunțat definitiv în chestiunea prescripției; din contră a lăsat, ca afacerea aceasta să o hotărască tribunalul. În ce privește delictul de presă, dă, că este în vigoare ordonanța din 1871, era legea din 1880.

Tot în chestiunea prescripției au vorbit și dnii P. Barbă și N. Cristea.

Apoi a urmat un discurs mai lung al dl. Mihali. El spune, că a primit dela alegătorii săi mandatul de a vota în conferința dela 20 și 21 Ian. 1892 toate punctele referitoare la publicarea și susținerea Memorandului, a cărui cuprins era deja cunoscut atâtu dînsului, cât și alegătorilor săi. Deci membrii comitetului au reprezentat voința tuturor Românilor.

La incriminarea, că în Memorandu s'au criticat legile statului, dă dl. Mihali, că în o țară constituțională cea mai binevoitoare critică asupra unei legi este a dă cel puțin, că acea lege este înjustă. Dsa nu cunoște un mod mai legal și mai constituțional de a se adresa Suveranului țerei, care este și el un factor al puterii statului, decât acela, pe care l'a urmat.

Dacă cererea autonomiei pentru Transilvania ar constitui delictul de presă, atunci cererea aceasta formeză primul punct al programului din 1881 și s'a exprimat în termeni cu mult mai aspri în Memorandul din 1882. Dacă același fapt nu a fost urmărit acum 12 ani, pentru ce este urmărit azi?

Cu privire la prescripție se provacă la deciziunea Curiei, care în privința dl. Nichita a enunțat, că timpul de prescripție în Transilvania este un an, în Ungaria 6 luni. Dl. procuror, când e vorba, ca deciziunea Curiei să fie în contra acuzatorilor, se bazează pe ea; era când ea le-ar fi favorabilă, cere aplicarea legii din cuvint în cuvint.

Răspundend procurorul dă, că Memorandul din 1881 nu-i este cunoscut, nefiind pe atunci procuror; cu privire la prescripție tace.

Dl. Dr. Triponu probază, că comitetul a primit mandatul dela alegătorii români în chestiunea Memorandului, care e opera națiunii întregi.

Dl. Dr. Triponu în chestiunea prescripției se provacă la dispozițiile patentei din 1852 referitoare la delictul de presă, care patentă este în vigoare în Transilvania, de-orece această lege specială nu s'a abrogat prin legile generale din 1871 și 1880, după principiul: „Lex posterior generalis non derogat legi priori speciali.“ În sensul acestor

legi prescripția are loc după un an. Dela hotărârea publicării Memorandului până la începerea procesului însă a trecut un an și două luni.

Procurorul le încercă neputend resturna argumentele dl. Triponu.

Sedința a VIII-a.

Acuzații își fac mai departe actul de acuză.

Dl. R. Patila arată, că în Memorand nu se află pasaje agitatore, de-orece Românii voiesc a-și realiza programul pe cale legală. La poporul român nu s'a vădit nici un efect vre-unei agitări, de-orece el își plătesc darea, dă soldați, se poartă liniștit. Dacă Magiarii s'ar fi ocupat cu stările noastre, s'ar fi putut convinge, că nu noi facem agitare, ci presa magiară coruptă, care ne calumniază neîncrețit fără de a fi trasă în judecată. Instituția curții cu jurați pentru noi e o nedreptate, căci jurații ne cunosc numai din presa magiară, care ne calumniază. Probază cu paragrafi, că prescripția a intrat de mult.

Ce privește uniunea Transilvaniei cu Ungaria, acesta nici azi nu e cunoscut. Avem o mulțime de legi speciale, ca legea electorală, de presă, patente etc. Numirea de „Transilvania“ se folosește chiar și în parlament.

Procurorul negă, că procesul ar fi politic. Nu trage la îndoială dreptul Românilor de a se constitui în partid politic. Că agitarea nu a avut urmări, nu schimbă punibilitatea. §. 175 nu pretinde, ca agitarea să fi avut succes. Magiarii folosesc numirea „Transilvania“ în sens geografic, nu politic.

Dl. V. Rațu, vicariul Făgărașului, declară, că petrecend ca preot de 30 de ani în continuu a avut comunicație cu poporul, și cunoște gândirea, aspirațiile și simțimintele; știe, cât de adânc este înrădăcinată în popor respectul legilor și supunerea către factorul suprem Măjestatea Sa, pe care îl numesc împăratul, — nu rege, — pentru că Românii au fost aduși în timpul războaielor. Cuprinsul Memorandului este întreg basat pe istorie și are caracter informativ. Nu știe, ce plătesc constituționalismul și liberalismul multă laudată, dacă nu ne este iertată nici a ne plânge, a cere și informa.

Procurorul declară, că dl. V. Rațu e acuzat nu pentru redactarea, ci pentru răspândirea Memorandului.

Dl. G. Domide espune însemnătatea politică a Românilor, dă, că lupta pentru magiarizare acum vre să ne ia și cel mai sfânt, mai cardinal și mai natural drept, dreptul de petiționare. Memorandul nu atacă validitatea legii, ci cere numai, să fie schimbată. Auctorii intelectuali ai Memorandului sunt toți membrii conferinței din 1892, deci ar fi trebuit acuzați toți.

N. Romanu, I. Duma și I. Muntenu, acuzați pentru răspândire, se alătură la declarațiile antevorbitorilor.

Președintele respinge cererea de rescripție a acuzatorilor, precum și cererea de a se alătura la acuză procurorului Nrișin „Gazetă“ și „Tribună“, în care s'a publicat Memorandul înainte de a se da în broșă.

Apoi se cetesc în traducere magră partea incriminată a Memorandului. Dr. Lucaci constată, că traducerea magiară e greșită, și o îndreptă. Tălmăcii și procurorul recunosc și primesc celea constatate și nedreptate de Lucaci.

Coroianu cere, să se retragă acum, după ce substratul i-s'a schimbat, și să clară, că pe comitet îl privește numai textul român. — Procurorul declară, că nu-și poate retrage acuza.

Trecend-se la interogatoriul a fii ascultat mai întâi dl. Coroianu. Dnsi declară, că este membru al comitetului executiv, a luat parte la ședința din 25-3 Martie 1892, dară nu a participat la aducerea concluderii, prin care se dispune tipărirea răspândirea Memorandului, de-orece asemenea concludere nu s'a adus.

Procurorul cercă, să afle divergență între faziunea de acum și cea făcută de dl. Coroianu la judele de instrucție.

Sedința a IX-a.

Se cercă mai departe, când și prin cine s'a dispus tipărirea Memorandului.

La întrebarea procurorului Dr. I. Rațu răspunde, că dînsul nefiind în Sibiu nu știe, cine a dispus tipărirea Memorandului; de lucrurile biroului a avut să se îngrijescă vice-președintele Brote.

Romanu încă declară, că dînsul dela Brote a primit mandatul de tipărire și lista pentru expedare. În conferința dela 21 și 22 Ian. nu s'a luat nici o hotărâre pozitivă cu privire la distribuție. Comitetul încă n'a aflat de cuvintă, ca să se tiparască Memorandul înainte de a se cunoște rezultatul dela tron, care a venit pe la mijlocul lui Iulie 1892. În acest timp însă Memorandul era tipărit și răspândit.

Procurorul întreabă, că cine avea copia de pe Memorand, ca să-l tiparască?

Dr. Rațu răspunde, că actele comitetului au rămas la biroul său, unde se găsesc și redacția „Tribunei“.

Procurorul: Între actele de investigație se află o declarație a Drului Rațu, după care Memorandul s'a tipărit în temeiul unui proces verbal al comitetului, și în care se declară, că Dr. Rațu a dat mandatul lui Brote pentru tipărire. Această declarație a fost dată judelei de instrucție de dl. Brote. Pentru ce acuzații nu arată procesul verbal și recunosc sau nu această declarație a lor?

Dr. Rațu dă, că nu are cunoștință despre acel proces, era declarația dată de dl. Brote pe la finea lui Iulie 1892, când se afla acesta sub investigație. Pe Brote nu l'a luat la răspundere pentru tipărirea Memorandului fără învoirea comitetului, fiind o afacere particulară a lui.

Dl. G. Popu de Basescu declară, că în absența Drului Rațu a dus președintele în conferința dela 25-26 Martie, în care nu s'a luat hotărâre nici pentru tipărire, nici pentru răspândire, ci numai s'a fixat textul Memorandului. Lucrurile de cancelarie erau încredințate lui Brote, care locuia în Sibiu.

La întrebarea președintelui, dacă Brote lucra din puterea lui sau din a comitetului, dl. G. Popu răspunde, că în ce privește așternerea Memorandului la Tron, el a primit mandatul dela comitet, dară în cât privește celelalte lucrări, nu. „Am întâlnit pe Brote în Viena și i-am imputat, de ce a tipărit Memorandul înainte de a ajunge la Tron.“ În privința publicației și răspândirii Memorandului comitetul nu a luat nici o dispoziție nici înainte, nici după subșternerea Memorandului. — În privința banilor, cu cari s'a tipărit, dă, că aceștia au fost ai partidului, dară refuză ori ce amănunte.

Urmăză interogatoriul dl. Dr. Lucaci

Dr. Lucaci declară, că a luat parte la ședințele din 25 și 26 Martie, dară acolo nu s'a stabilit nici tipărirea nici răspândirea Memorandului, ci numai s'au făcut unele modificări de stil în text, care apoi s'a încredințat lui Brote. Tot el a fost însărcinat și cu traducerea textului german și magiar, pe cari să le aducă la Viena pentru subșternere. În Viena l'au subscris, dară nu au avut timp, să-l și cetescă. Publicarea în „Tribuna“ cade în răspunderea lui Brote.

Telegramă.

Clușu, 18 Mai. Azi s'a continuat interogatoriul, au fost ascultați de nou Rațu, Comșa, apoi Cristea, Barbă, Mihali, Triponu. Lui Cristea în sală i-s'a strigat: Să trăescă! Președintele amenință cu închisoare pe conturbătorii pertractării. Triponu a observat ținută foarte bravă. Înaintea hotelului central i-s'au făcut ovațiuni.

PARTE SCIINȚIFICĂ-LITERARĂ.

XXI.

Folósele unirii.

(Continuare).

2. Ioanú Slavicî dice: „Actulă dela 1698 și diploma dela 16 Februariu 1699 suntú cu tóte acestea începutul unei epoce noué in viața Românilorú.

„Românii suntú, ce-i dreptú, totú lobagi legați de pământú și tolerați numai in țara lorú; dar ei au preoți, pe care nu mai póte nimeni să-i pună la muncă sínică și să-i trateze ca pe niște slugi, au biserici, cărora li-se dá inzestrare, au o Episcopie, căreia împératulú îi face donațiuni, au unú Episcopú, care e Consilierú împérătescú și socotítú in rîndulú mai marilorú țerei. In acela-și timpú biserica romano-catolică, ajunsă la putere, nu mai permite, ca copiii români să fie, ca până acum, opríți, dacă vorú să învețe la școlele catolice. Ba Iesuiții, preocupați de propagarea catolicismului, alegú pe cei mai destepti dintre tinerii români, și-i trimítú să facă studii pe la seminarele catolice din țară și din străinătate, la Viena, la Colegiul de Propaganda Fide din Roma. Din rîndurile acestorú tineri au ieșítú apoi, ce-i dreptú, nu propagatori ai catolicismului (?), dar cei dintâii mari luptători naționali și propagatori ai conștiinței de latinitate.

„Unulú dintre acești tineri, Ioanú Micu, e ridicatú la anulú 1730 in scaunulú episcopescú, atunci la Făgărașú. Elú ia numele Inocențiu Klein și obține dela împératulú Carolú VI o însemnată donațiune, pentru ca să întemeieze o mănăstire și unú seminarú la Blășiú, unde-și mută reședința. In anulú 1738 preoțimea subscrie apoi 25,000 florini pentru ridicarea zidurilorú, și astfel se înființază încetulú cu încetulú unú liceú, o școlă pedagogică și unú seminarú teologicú, primulú și pentru timpú de aprópe o sută de ani singurulú focariú de cultură națională românescă.

„Intrândú apoi in luptă cu nobilimea, Inocențiu Klein stăruie să li-se facă dreptate Românilorú, atâtú celorú uniți, câtú și celorú ce respingeau unirea. Timpulú nu-i era însă priinciosú, deórece murindú Carolú VI, fiică-sa Maria Terezia se afla in mare strîmtorare și curtea din Viena era nevoită să intre in voile nobilimii magiare. In acela-și timpú Inocențiu Klein ținea mai pe susú de tóte să câștige iubirea Românilorú, și din iubire și încredere cătră dînsulú o fórté însemnată parte din Români, preste 600 parochii, au primitú unirea, fiindcă elú le dăduse Românilorú asigurarea, că nici odată biserica greco-catolică nu va părăsi ritulú, limba, organizațiunea. Tocmai prin acésta însă elú s'a pusú in conflictú cu Iesuiții. ¹⁾ Elú obține dela Maria Terezia in anulú 1742 presentarea unui proiectú de lege, prin care i-se acórdá bisericii greco-catolice acelea-și drepturi ca celei romano-catolice; vedéndú însă opozițiunea nobilimii, Curtea sacrifică pe Inocențiu Klein, care se retrage apoi, se expatriază și móre in exilú la Roma.

„Dar direcțiunea dată de dînsulú rămâne, și încă pe la sfârșitulú răsboiului de șapte ani influința nobilimii magiare scade.“ ²⁾ . . .

„Avîntulú culturalú, in sfârșítú, destep-tatú odată in timpulú lui Inocențiu Klein, crește spre sfârșitulú seculului trecutú și cuprinde cercuri din ce in ce mai largi. Școlele secundare, mai alesú cele germane, se umplu încetulú cu încetulú de tineri români, și clasa cultă română, care la 1791 era de totú mică, se sporesce din anú in anú și se consolidează sub conducerea bărbațilorú formați la Viena și la Roma. In ultimulú deceniú alú seculului trecutú și in primulú deceniú alú seculului actualú, deci in timpulú revoluțiunii franceze, se întemeiează la Blășiú, după modele germane

¹⁾ Conflictulú acesta nu s'a escatú din cauza indigitați de dlú Slavicî, precum s'a arétatú și in capitulul precedentú și sperámú a puté dovedi mai de aprópe cu altá ocaziune.

²⁾ Ardealulú, studii istoricú, Bucuresci 1893 pag. 95—97.

și italiene, literatura didactică română, se facú primele studii asupra latinității limbii române și primele încercări de a înlocui literele chirilice cu cele latine. Petru Maiorú scrie stória colonisării române in Dacia, ér G. Șircai adună la Roma și la Viena unú vastú materialú documentariú pentru istoria Românilorú. Pentru propagarea culturii astfelú adoptate se înființază apoi anú cu anú școle, cari suntú din ce in ce mai pline. Astfelú clasa cultă română devine in curéndú destulú de numérosă, pentru ca să póta susține o mișcare politică și literară, și in anulú 1838 se înființază o féc politică „Gazeta Transilvaniá“, și una literară „Fóea pentru minte, inimă și literatură“.

„Și acésta societate cultă română era fără îndoelă cea mai democratică și mai națională in Europa, totú ómenii eșíti din masele poporului și legați prin sânge și prin interese de poporú.

„O însemnată parte din acești ómeni cu cultură apusană trece apoi Carpații, in Moldova și Muntenia, ca să propage și acolo spiritulú naționalú și tendentele democratice, conștiința latinității și inclinarea spre cultura apusană. Suntú întemeiatorii primelorú școle românesce in aceste țeri bisantinisate, primii învățători ai tinerilorú, cari și-au urmatú apoi studiile in țerele apusene mai alesú in Franța.

„Ér nobilimea magiară nu putea să mai înăbușe acestú avîntú de desteptare națională; de aceea ura ei intrégă s'a îndreptatú contra acestei clase culte, compuse mai alesú din preoți și învățători, cari se bucurau de încrederea órbă a poporului. In acela-și timpú însă ura nobilimii se îndrepta și asupra „Camarilei“ din Viena, care favorisa pe Români in silințele lorú de desvoltare culturală.“ ¹⁾

3. *Misailú* se esprima despre meritele uniunii și ale școlelorú unite in chipulú următorú: „O singurá schinteută mai licuréză printre negurile cerului și asemenea lucrurilorú ascópte și ascópte de noi. Pe cândú la noi nu mai esistú decâtú vre-o doué trei buchernițe grecesci, dincolo de munți înfloriaú școlele adevératú române din Blășiú. Originea școlelorú tranne nu datéază mai inapó de mijloculú secl. alú 18-lea. Dar cu câtú începutulú lorú este mai încóce, cu atâtú soliditatea temelilorú, pe cari fuseră aședite, suntú mai sănétóse, cu atâtú fructele, ce ai adusú gîntelú întregi, suntú mai mântuite pentru generalitatea națiunii. *Prim unione* se deschide o nouă eră pentru cultivarea Românilorú Transilvani. Ioanú Miculú (adeá întemeiatorulú Blășului episcopulú Inocențiu Klein) este primulú fundatorú alú culturii transilvane Renumele liceului in Blășiú crește vedéndú cu ochii viață și umină răsărindú in tóte părțile. Părea că geniulú vechii Rome se scólá din mormintulú seculariú spre a mai însufla odată colniile lui Traianú.“ ²⁾

4. *M. G. Obedenariú*, distinsulú bărbú de sciință și de statú, și scriitorulú acestorú șire adevératú mentorú și patronú încetatea eternă, astfelú dice: „Cela a été un bien beau monument que l'Union des Roumains! Sans ce pas remarquable, aujourd'hui nous n'aurions pas plus de culture que les Elgares. Et encore! . . . Avant l'Union on n'apprenait dans les écoles qu'à lire, à écrire, à compter. Après cela on apprenait fr coeur les psaumes, les heures, les chants liturgiques. Toute l'instruction des Roumains irrétait là. Pas une idée de géographie, de ammaire, d'histoire, de sciences exactes, philosophie. L'Union est accomplie; on voie les jeunes Roumains à Rome, au College de la Propagande. Là ils ont appris un pas à devenir catholiques, mais à redevenir Roumains. Ils renaissent comme Latus! Les monuments, les livres, les manuscrits, langue italienne du vulgaire même, leur

¹⁾ Id. ibid. pag. 115—116.

²⁾ La I. M. Moldovanú: Spicuire in istoria sa. a Rom. Blășiú 1873 pag. 19 și 20.

apprennent, qu'ils appartiennent à une race supérieure et qu'ils pouvaient cultiver leur langue presque autant que les Italiens, mieux que les Russes et les Bulgares. Sans l'Union nous n'aurions pas Sincai, ni P. Maior, ni cette pléiade d'hommes dévoués, d'apôtres du romanisme. Ce sont les Uniates qui nous ont donné les premiers livres d'enseignements laïque, européen, occidental, latin. Une fois que les Uniates ont composé les livres et ouvert les écoles, les schismatiques sont venus aussi profiter de l'enseignement national. Sincai a ouvert les yeux de tous les Roumains; mais s'il était resté dans son village, et s'il était resté pravoslavonique, il n'aurait appris qu'à sonner les cloches et à chanter d'une voix nasonnée les Vêpres *more Graecorum*. Sincai ne s'est formé qu'à Rome. Si les Unis ne nous avaient pas ouvert les yeux pour pouvoir contempler la civilisation latine, peut-être aurions nous été avalés par les Russes. Kiev est l'antipode de Rome. — Qu'un Roumain se fasse musulman, ce cela lui plait; mais qu'il reconnaisse la grande part que l'Union a prise à la renaissance de la nationalité Roumaine. — Voilà ce que j'en pense.“ — Dămú aci și traducerea acestorú cuvinte scrise de unú ortodoxú, care cunoscea meritele bisericii ortodoxe mai bine de câtú aceia, cari o laudă fără să-i cunoscă trecutulú: „Frumosă mișcare a fostú *unionea Românilorú!* Fără pașulú acesta remarcabilú, noi nu amú avé astăzi mai multă cultură decâtú Bulgarií. Și încă mai multú! . . . Înainte de unire nu se învăța in școle decâtú a ceti, a scrie, a calcula. Apoi se mai învățau de rostú psalmii, césurile, cântările liturgice. Tótá instrucțiunea Românilorú se mărginea la acésta. Nici o idee de geografie, de gramatică, de istorie, de sciințe esacte, de filosofie. După ce s'a îndeplinitú *Unionea*, se trimiteau tinerii români la Roma, in colegiulú dela Propaganda. Acolo ei au învățatú, nu a deveni catolici, ¹⁾ ci a redeveni Români. Ei se renascú ca țatini! Monumentele, cărțile, manuscrisurile, limba italiană chiarú și cea de rîndú, îi învăță, că ei se ținu de o rasă superióră și că și-ar puté cultiva limba mai ca și Italianii, mai bine decâtú Rușii și Bulgarií. Fără *Unione* noi nu aveamú pe Sincai, nici pe P. Maiorú, nici acea pléiadă de ómeni devotați, de Apostoli ai Românisimului. Uniții suntú aceia, cari ne-au datú primele cărți de învățămîntú laicú, europénu, apusenú, latinú. După ce Uniții au compusú cărțile și deschisú școlele, și neuniții au profitatú de învățămîntulú naționalú. Sincai a deschisú ochii tuturorú Românilorú; dar dacă elú ar fi rămasú in satulú seú și dacă ar fi rămasú *pravoslavnicú*, nu ar fi învățatú decâtú să tragă clopotele și să cante cu unú glasú slobodítú pe nasú vecernia după obiceiulú Grecilorú. Sincai nu s'a formatú decâtú in Roma. Dacă Uniții nu ne-ar fi deschisú ochii pentru a puté contempla civilizațiunea latină, póte că amú fi fostú înghițiți de Muscali. Kievulú este antipodulú Rusiei. Facă-se unú Românu musulmanú, dacă-i place; însă recunóscă partea mare ce a avutú *Unionea* la renascerea naționalității române. Éta ce cugetú eú despre ea. . . .“ ²⁾

5. *Aronú Densușanú*, deși in multe privințe este preocupatú și sedusú de ideile lui Bărnuțú despre unione, totúși recunóscé, că periodulú renascerii limbii și literaturii este unú productú alú uniunii, și între altele dice: „D'o parte Românií uniți, contra tuturorú șicanelorú, puténdú să urmeze ici colea ia câte o școlă, fie chiarú străină, au începutú a se ivi între ei ómenii mai luminați, cu vederi mai departe; spiritele chiarú prin luptele între siue și cu străinií se oțeliră pentru încercări și lupte viitoare. Ideea de a li-se fi recunoscutú de cătră capulú statului unú dreptú la o esistență mai bună, numai idea, dicú, era de ajunsú pentru a aprinde

¹⁾ Pentru că eraú.

²⁾ La Nilles, Symb. I. pag. 364.

spiritele, ca să țintescă a face din această idee o realitate. Unu omu luminat, superior și energic totodată se și arată pe scenă. Era episcopul unită Inocențiu Micul. Elu își mută reședința episcopescă la Blăși în anul 1738, unde ridică școle, la cari 200 elevi căpetau pâne din veniturile episcopesci, ¹⁾ afară de aceea ridică și seminariu. Elu este cel dintău, care trimite elevi la Roma pentru educațiune și instrucțiune mai înaltă. ²⁾ Dar din nefericire activitatea acestui omu epochal ținu scurtu, numai până la 1746. Dar rămaseră întemeiate școlile din Blăși. Episcopul următoru Petru Aron, le dete unu nou avintu, și așa ele din anu în anu sporiau în activitate și în vață, concentrându totu mai multă tinerime română. Aceste școle aveau să verse lumina loră binefăcătoare și să deștepte odată totă Româniea la o nouă viață. Astfelu pe cându Românii dincoce de Carpați gemeau sub jugulu fanariotă, cu sufletulu și conștiința națională amorfă, cu mintea întunecată: *dincolo răsără dorile unu nou viitoru. Acestea sunt folosele, ce le-a adusă Româniloră în generalu unirea.* ³⁾

6. Bengescu scrie în „Convorbirile literare”: „Însă dincolo de Carpați frații nostri din Transilvania fură adevărații apărători ai literaturii și ai limbii române, pe cându Fanariotii o prigoniau în principate. Deodată se produse la dînșii ca o reinviere a românisimulu, și nu se pôte tăgădui, că această mișcare, ivită în împrejurări particulare, avu o mare influență asupra renascerii literelor române. . . . Meritul de a fi formatu pe acești apostoli ai românisimulu nu trebuie însă să revină numai școlilor din Blăși. Caută să recunoșcemu, că ceea ce a contribuitu mai cu samă a desvolta într'înșii iubirea literelor, a fostu șederea loră prelungită în capitalele Europei civilizate, unde acești bărbați, cari mai toți erau preoți uniți, fuseseră trimiși spre a se perfecționa în studiulu teologiei și alu științelor.” ⁴⁾

6. George Barițiu, ale căru idei despre Unire le cunoscu cetitorii din capitulele precedente, și care din școlile din Blăși a învățat a rămâne Român, cum se exprimase în testamentulu său, anunțându aparițiunea numărulu primă alu „Gazetei Transilvaniei”, din 12 Martiu 1838, ne spune, că o mare parte din inteligența românescă a ieșit din liceulu și seminariulu din Blăși cu 18 profesori aleși, cari mai virtosu de o jumătate de vecu încôce au dat și dă până astăzi bărbați vrednici în toate părțile și la totă Româniea.” ⁵⁾

7. Timoteu Cipariu, — ca să aducem și testimoniulu unu preotă greco-catolică alături ca testimoniile atătoră laici parte catolici, parte „ortodoxi”, — astfelu se exprimă despre școlile din Blăși create de sfinta unire: „Care locu în națiunea română, care școlă între toate școlile românesci, pôte să arete atâți bărbați mari ieșiți din sinulu loră, cari cu pietate în religione, cu fidelitate cătră augusta casă domnitoare și cu multă învățatură loră să se pôte asemăna bărbaților ieșiți din tinerimea scolastică a acestor școle? Unde a pututu semința aruncată de economulu celu bunu să aducă fructe mai însutite, de cum a adusă semința revărsată pe acestu locu, ce se părea celu mai sterilu și mai rău de cultivat? Unde s'au vedutu cându ostenele și sudorii mai bine respătite? Unde secerișu mai multă mitoriu, de câtu pe acestu întelenit câmpu și unde lucrătorii așa puțin se vedură la început? Unde s'au pututu cândva cu mijloce așa puține a se câștiga efecte mai însemnătoare, de cum ne arată istoria acestu locu și acestor școle? „Și ca să tacu de acei mulți bărbați, vii sau morți, cari au lucrat fără strepitu

și fără pretensiuni, în cercuri mai apuse, ale căroră merite au fostu și sunt drept prețuite în ochii tuturor celoru ce au fostu mărturie neosteniteloră loră lucrări, și pentru carele cununa le este pusă în mâna lui Dumnezeu, — ci nu potă să tacu cu această ocașiune memoria aceloră prea aleși bărbați, ale căroră scrieri nemuritoare sunt venerate de întregă națiunea, cari au deșteptat simțulu și viața națiunii române, și cari au suptu întâiulu lapte alu învățaturii loră atât de binefăcătoare la sinulu acestei mame binecuvintate. Nu mă îndoiesc, că de na le-ai spune eu numele loră, voi și fără mine cunoșceți și știți, pe cine înțelegu eu aici. Numele loră sunt scrise în inimile tuturoră Româniloră, și sunt adorate cum nu s'au mai adorat de nici unu popor marii loră literari. Că cine nu s'a adăpatu din scrierile unu Petru Maior? Cine nu așteptă cu sete, ca opurile nemuritoare ale lui Samoilă Klein și George Șincai ôre cându deplină să ăse la lumină? Și acești trei bărbați, cari pe cerulu literaturii românesci strălucesc ca atâți soți încălțitori și nutriitori, toți au fostu fiii acestor școle, fiii acestei diecese, și fiii sufletesci ai sfintei noastre religii. Nu voi eu să detragu cu acestea meriteloră nici unu bărbat, care înainte sau după aceștia, din astea școle sau de airea, au ostenit pe calea cea colțuroasă a literaturii românesci, ci cu toate acestea fără injurie putemă să dicem, cum că nu s'a aflatu altulu nici unulu până acuma, care cu lucrările literare atâta influență să fi avutu întru deșteptarea națională, cu atâtu mai puțin, care să-i fie întrecutu!” ¹⁾

În fața acestoră testimonii strălucite, toate productulu unoră bărbați luminați, glasulu răgușit alu unu Manegutu, a cărei carte este o confusiune deșănă de compătimitu, și a unu Densușanu, care a imitat pe Hurmuzaki fără să-lu pricēpă, trebuie să amuțescă pentru totdeauna.

(Va urmă).

Timpulu ține mai multu ca noroculu.

(Continuare)

Scurtă vreme după cele istorisite mai înainte sosi în Europa și părintele capelanu. În locuința lui din Ieretu îl revedem cuprinsu de o mare durere. Ținea încă în mână unu diaru, care apărea în Malaga și aducea o veste tocmai despre ucigașulu tatălu său. „Acestu nenorocitu,” scria diariulu, „cu numele Iosif Camas n'a sevărșit uici odată crima, deși dovedile toate îl învinovățiau. Fost'a neghiobia lui adevărată ori prefăcută, că n'a rostitu nici o scusă, nici o vorbă, ce ar fi pututu să ușureze îngrozitorea crimă? Elu a murit unilit și n'a încetat până în clipa din urmă să mărturisescă cu lacrimă în ochi nevinovăția sa.” Mai urmau încă numele presidentelui și alu membriloră din comisiunea procesulu.

„Elu? Elu,” își dișe don Gaspar mișat, „elu a pututu să-lu condamne la mörte, cându scia deplina lui nevinovăție! Sermanu fate, omoritu într'unu chip și mai îngrozitriu decâtu tatălu nostru! Sermanu ființă, t-ai aruncatu în ghiarēle bestiei, carea te-a sfășiatu în bucăți!”

Preotulu și-a înmormintat fața în mâni și suspina amară. Atunci bātu cineva în șe.

„Nu potă să primescu pe nimeni,” dișe preotulu cu vocea înecată. „Mă simțecu rău de totu.”

„Te rogă forte, sfintia ta, deschide ușe,” răspuse o voce din afară. „Suntă Bernaro, și trebuie să vorbescă negreșitu cu dta.”

¹⁾ Discursu rostitu în 11 Februaru 1855, publicatu în „Vocea pentru minte, inimă și literatu”. Nr. 8 din 1855, de noi reprodușu după fragmentu din „Vocea biserică și scolastică” din Blăși, nr. 15 din an. I. 1868.

Părintele capelanu își aduse aminte de bătrănu amic alu tatălu său.

Elu își însenină pe câtu putu fața și îi deschise.

„Unchiașule Bernaro, dta scii, cu ce lovituri mă cercă Dumnezeu, și mă veți, că nu sunt în stare nici să vorbescă cu cineva.”

„Sciu,” dișe Bernaro, „și pôte ști și mai multu, de câtu ai crede. Așa am venit, să-ți spunu, că fratele dtale e nevinovat.”

„Sciu bine,” răspuse preotulu, „că sermanulu n'a fostu în stare să sevărșescă o crimă, însă pe elu nu l'au ajutată puterile, ca să dea cursu liberu dreptății.”

„I-se va da însă, don Gaspar,” dișe veteranulu.

„Va fi prea târziu,” răspuse preotulu mișcatu în totă inima.

„Mi-ar fi amară totă viața, dacă aș ști, că această dreptate n'a ieșitu la ivelă,” dișe unchiașulu Bernaro, scurgându-i-se pe obrazii părliți de sôre cele dintău două lacrimi, cari le-a vărșat, de cându se scia omu mare.

„Dar s'ar dișe, că acestu Iosif chiaru elu cu mâna sa și-a îngreunat osnuda. Eu l-am spus, că primul lucru, de-lu voru prinde, să-i fie, să-mi dea de scire, — și chiaru acesta l-a fostu cel dintău, care nu l'a făcutu. Dumnezeu l-a datu o inimă largă, dar o prea îngustă minte, și în urma vieții lui sălbatice în cele din urmă mintea parcă nu mai era la locu.”

„Cum, dta l'ai vedutu, de cându a fugitu dela regimentu?” întrebă preotulu cu sfială.

„Da, domnule,” îl asigură Bernaro, „ascultă-mă numai și-ți voi înșira totu. În clipa, în care s'a lățitu vestea despre Iosif, că e ucigașulu tatălu său, eu l-am asigurat pe toți, că nu stă așa lucrulu, căci acelu bășcă nu ora în stare, că omoră nici o muscă, nu pe tatălu său, și așa am grăit și înaintea judecătoriei. Altă dovadă nu aveam, dar le-am dișu, că această convingere a mea e mai tare decâtu toate dovedile din lume. Eu mă prepuneam pe cineva, care imi era cunoscutu mai de demultu, dar această presupunere nu mă îndreptăția, să-i spunu numele.”

„Și pe cine arunci dta crima?” întrebă preotulu uitându se țintă în ochii unchiașulu.

„Pe unu sufletu de Caină, pe care însă sfintia ta nu-lu cunosce. Dar totulu se va face, numai să nu se rupă funia. După sevărșirea crimei am luat la mine cănele bătrănu meu prietinu, unu căne de rasă, credincios și cuminte ca omulu. Într'o di, cându tocmai treceam pe lângă ospetăria pustie, vedu, că cănele se tăvălesce dinaintea ușii și începe a lătra și a se văieta. Înzădaru îl chemam, că nu voia să se misce din locu. Caută să-i deschidă ușea, să se convingă, că stăpănu-său nu mai este. Cănele intră căutându prin amindouă odăile, până-lu vedu, că se opresce la disce paie, unde își avea elu culcușulu. Acolo a totu scormonit, până îl vedu, că scote o sdranță și vre să o rupă. Dar nu l'am lăsat, ci m'am apropiat, să vedu, ce e. Era o bucată de pantalon, și eu îndată mi-am gândit, că aceea a rupt o brațulu animalu chiaru de pe ucigașu în momentul, cându a sevărșit diavolesculu lucru. Se vedea, că cănele l'a săritu chiaru în șele și de acolo l'a apucat, căci sdranța era ruptă împreună cu unu busunariu. Într'insulu am găsit o epistolă.”

„O epistolă?” dișe preotulu mirându-se.

„Da, domnule, o epistolă. Era de altfelu numai o epistolă de dragoste, care nu mă

¹⁾ Beneficiulu de pâne pe timpul acestu episcopu n'a existat.

²⁾ Și mai înainte au fost trimiși Români la Roma din partea Iesuiților.

³⁾ Istoria limbii și literat. rom. Iași 1885 pag. 97—99.

⁴⁾ Convorb. lit. an. XXI. Nr. 10 din 1 Ian. 1888. pag. 853 și 854.

⁵⁾ În amintirea aniversării a 50-a a „Gazetei Transilvaniei”, Brașov 1888, pag. 7.

privia, dar destul, că aveam numele. Din schintea se face focul cel mare."

"Unchiașule Bernardo," zise preotul ridicându-se și împreunându-și mâinile, "măntuirea lui atârna numai dela dta, și dta ai lăsat să moră un nevinovat."

"Mă rog, sfinția ta, ai numai răbdare, încă n'am ajuns la sfârșit," adăuse Bernardo cu foc. "Lasă-mă, să gat, și apoi judecă. — Nu sciam, ce să mă faci. A fost ieșită vestea, că Iosif a desertat și totu așa și ucigașul. Mă gândiam, că dacă va afla criminalul, că pe el se aruncă vina, va omori și pe Iosif, numai ca acesta să nu scape vre-o vorbă despre el. Așa m'am gândit, să aștept, până va fi prins și nu va mai pute sevăși o crimă nouă. Am fost făgăduit unui scriitor o bună remanerațiune, numai să-mi împărtășescă actele procesului unuia ori altuia. Căci eram sigur, că îi vor prinde pe amândoi. Nimica însă n'am aflat despre ei. Parcă i-a înghițit pe amândoi pamintul. A trecut vreme, multă vreme, și despre ei nimica."

"Se întâmplă însă, că odată am nise afaceri în Ronda și în împrejurime. Trecându pe o cale vedu un iepure și mă lea cu pușca după el și mă duc binișor afund în munți, și numai deodată dau peste un păstor de capre. Și cine era? Era chiar Iosif. "Da tu ești, Iosife?" i-am zis. — "Eu, unchiașule Bernardo," imi răspuse fără nici o surprindere. "Dar rogu-te, nu mă spune la nimeni, că de nu, era mă vor duce la regiment și mă vor îmbrăca în uniformă și-mi vor pune cravată." — "Da numai singur ai fugit de acolo?" l'am întrebat. — "Nu, unchiașule," mi-a răspuns, "a mai fost unul cu mine, dar pe acela nu-l pot spune. Sermanul mă ruga, să nu-l spun la nimeni, și eu i-am făgăduit pe sufletul mamei mele, că voi tăce." — "Bine, volnice, nici nu mi-l spune," i-am zis. "Dar ce ai făcut voi, după ce ai desertat?" — "Ne-am ascuns în munții Algar," zise Iosif, "și când se bătea ziua cu noaptea, m'a trimis tovarășul meu, să cer nise până dela păstorii din apropiere, pe cari îi cunosc bine. Eram mai morți de foame." — "Bine," i-am zis, "dar ce ai făcut după aceea?" — "Am așteptat, până a noptat bine, și apoi tovarășul meu s'a dus, să vadă, că tata vrere-ar, să ne ajute cu ceva." — "Pentru ce nu te-ai dus tu?" îl în-

trebăi. "Tovarășul meu era de părerea, că tata și-ar ieși din sărite, când m'ar vedea fugit." — "Tovarășul tău, când a plecat, n'a cerut nimica dela tine?" — "Ce să fi cerut? Ba da, imi aduc aminte. Mi-a cerut cuțitul și o maramă. Acum imi aduc aminte, că nici nu mi-le-a mai dat îndărăt, mi-am uitat, să i-le mai cer, căci când s'a întors, era foarte îngrijat. Dădea, că a văcut pe un om dela oște, care ne urmărește. Sermanul, Dumnezeu să-l țină, că mi-a adus haicele păstorești. Abia i-le-a dat tata. Mi-a zis, să le îmbrac și să mă ascund în munți. El încă s'a tras spre munții Portugaliei. Și așa am ajuns aici." — "Dar n'a împărțit cu tine, ce i-a dat tatăl tău?" — "Ce să fi împărțit? Tata parcă i-a dat ceva? Nu i-a dat nimica, și eu i-am spus asta încă înainte de ce a plecat." — "Ore să nu fi avut tatăl tău bani?" i-am zis. — "Cum nu? Ba chiar are, preste o sută de galbini are. I-am văcut și eu odată." — "Ai spus tu acesta tovarășului tău?" — "De ce să nu i-o fi spus? Dar i-am spus și aceea, că mai bine se lasă, să i-se scotă un ochi, decât să se despartă de banii săi." — "Ascultă, Iosife," i-am zis, "nu ț-a spus tovarășul tău, că tatăl tău a murit?" — "Sfântă Vergură Marie! Dumnezeu! A murit tata?" a zis.

"Nu eram fără grije, că ore acelui miserabil nu va fi stricat și pe Iosif. Căci proverbiul zice: Spune-mi, cu cine te futoșesc, și îți voi spune, cine ești. Însă surprinderea și durerea, cu care a rostit el cuvintele acelea, m'au convins pe deplin despre nevinovăția lui. — "Da, Iosife," i-am zis, "el a murit." Iosif a început să plângă și să suspine ca un copil. L'am mângaiat, pe cât am putut, și pe urmă îi spusei, că-i voi cere iertare, pentru că a desertat. Dar de cumva se va întâmpla, să-l găsească până atunci, cel dintâi lucru să-i fie a-mi da de scire. Mi-a făgăduit, și ne despărțirăm. Abia făcu câțiva pași, și mă strigă înapoi. — "Unchiașule Bernardo," imi zise, "caută în părete la căpătuiul patului, și vei găsi o gaură, unde sunt galbini tatei. Lasă, să se cetescă liturgiile pentru sufletul lui." — "Bine," i-am răspuns mișcat cu totul de deplina lui nevinovăție.

"În sfârșit, sfinția voastră," continuă Bernardo serbătorește arătându bucata de pan-

alonu cu epistola, "prietinul meu Basilio a fost omorât, și aici ai numele ucigașului."

Părintele capelanu întinse mâna repede, să prindă, ce-i da Bernardo; dar totu așa de repede și-o trase érași înapoi cu o mișcare, ce spunea grătă și dispreț. "Învélue-le éra în hârtia, în care le-ai ținut," zise bătrânul, și pe când acesta era silit, să le adune érași laolaltă, preotul se preumbla în sus și în jos prin chilie.

(Va urmă.)

Bibliografie.

Chiaru acum a apărut de sub tipar și se află de vânzare la **tipografia seminarială**

Euchologiu

edițiunea a doua, revădită după originalul grecesc și îndreptată în mod însemnat. Formată 8° mare pe 552 pagine, pe hârtie velină, tipariu frumos în **negru și roșu**. — Prețulu nelegat fl. 2.80, éra legat în piele tare fl. 3.80. ¹⁾

Totu acolo se mai află:

Triodă, crudo fl. 6.50, legat în piele tare și cu copcii fl. 10.

Orologeriă, crudo fl. 2.80, legat în piele fl. 3.80.

Apostoleriă, folio; crudo fl. 4.40, legat în piele și cu margini aurite fl. 6.40.

¹⁾ În Nr. 12 din eróre s'a tipărit prețulu fl. 2.50 și 3.50.

Editoru și redactoru răspundătoru:

Dr. Victoru Szmigelski.

Anunțu.

Se aduce la cunoștința P. T. Publicu, cumcă subscrișul din 1 Iuniu n. 1894 țin în arindă hotelul cel mare al Societății "Hebe" din Sângiorgiul român comitatului Bistrița-Năsăud în Transilvania, care hotelu e în imediata apropiere a băilor.

Speru, că P. T. Publicu, care pentru lipsă ori distragere va binevoi a cerceta unicele băi române din Ardél, imi va da sprinjală recerut ca la român. Și eu basat pe praxa câștigată în timp de 6 ani ca arindatoru alu Internatului român Vanceanu din Blaș, ér din 1 Decembre 1893 ca hoteleriă la hotelul "Univers" din Blaș, mă voi nisui a multămi pe P. T. Publicu pe lângă serviți promptu și acurat cu mâncări bune și vinuri curate de pe Tirnave.

Cu totă stima

George Popu,
hotelieri.

(13) 1—3

Cu deosebîtă stimă cutez a încunoscînța pre Veneratulă Cleru greco-catolicu, că precum și până acum iaă asupra-mi gătirea de

iconostase, amvone, altare

și alte obiecte de ale instruirii interne a bisericilor, în ce privesce lucrul de măsari și de sculptori, de colorare respective de marmorisare și de prevedere cu icone sante, dimpreună cu aședarea acelor obiecte în fața loculu, precum și renovarea de iconostase cu prețurile cele mai ieftine.

Cu proiecte colorate servesou cu plăcere.

Iconostasele ridicate de mine în bisericile greco-catolice au câștigat recunoscere deosebită, și tôte mă îndreptătesc la sperarea, că Veneratulă Cleru mă va împărtăși ocașionalmente de prețuită-i încredere. Silința mea se va îndrepta tot-deuna într'acolo, ca și de aci înainte să merită renumele cel bunu, care mi-l'am câștigat până acum.

Prin tarifulu de zone dispărémă depărtările, prin acésta capacitatea de concourință mi-s'a mărită.

Rugându-mă pentru prețuite comande sum

Oradea-mare, 10 Ianuariu 1892

(6) 14—52

cu deosebîtă stimă
Carol Müller,

auritoru și fabric. de recuis. bisericesci.